

‘De verlovingsfoto van mijn ouders was niet alleen maar *mooi*’

Suzanna Jansen heeft een boek geschreven, waarvoor ze opnieuw in het verleden dook. In *De omwenteling of de eeuw van de vrouw*, beschrijft ze de twintigste eeuw vanuit het perspectief van de vrouw - nu eens niet dat verhaal van de grote ideologieën, maar dat wat er in de huiskamers gebeurde in het leven van vrouwen.

DOOR ALIES PEGTEL BEELD MARK UYL

Tijdens het schrijven van haar nieuwste boek, bladerde Suzanna Jansen door een fotoalbum van haar ouders. Haar blik bleef hangen bij een vrolijke zwart-wit foto uit 1946 van haar jonge vader en moeder. Het is net na de Tweede Wereldoorlog, haar moeder draagt haar mooiste jurk, haar vader zijn zondagse pak met een corsage. Beide stralen. ‘Onze verloving’ staat erbij. Hun dochter schrijft 75 jaar later: ‘Ik had het altijd als een mooi plaatje gezien. Mijn moeder die haar verloofde bewonderend aankijkt, mijn vader die onhandig de verlovingsring om haar zweterige vinger wurmt. Maar nu zie ik ineens ook iets anders. Deze feestelijke dag kondigde tegelijk het einde aan van haar carrière.’

Jansen heeft het vermogen om door het schijnbaar alledaagse heen te kijken en er verhalen in te zien. Haar familiegeschiedenis *Het pauperparadijs* (2008) werd een bestseller. Hierin beschrijft ze hoe vijf generaties voorouders zich stapje voor stapje aan de armoede ontworstelden nadat ze jaren gedwongen waren te verblijven in de heropvoedingsgestichten in Veenhuizen. Het was een verzwegen geschiedenis, ook binnen haar familie. Schaamte en schuldgevoelens voorkwamen dat erover werd gesproken. Jansen ontdekte het verhaal, dat tegelijk ook heel veel andere arme Nederlanders betrof, en legde het bloot.

Opnieuw dook Jansen in haar familieverleden, maar dit keer blijft ze dichterbij. In *de omwenteling of de eeuw van de vrouw*, reconstrueert

ze minutieus het leven van haar moeder en oudere zus. Net als in *Het pauperparadijs* doet ze verslag van haar zoektocht. Ze beschrijft de brieven en foto's die ze bekijkt, de medewerkers die ze spreekt in vrouwenarchief Atria, de doos met spullen uit haar ouderlijk huis die ze uitpluist.

Haar moeder werd geboren in 1922, het jaar dat vrouwen in Nederland voor het eerst naar de stembus konden. Ze kwam uit een goed katholiek gezin. Haar hele opvoeding was erop gericht dat ze kinderen zou krijgen en verzorgen. Bij uitzondering mocht ze naar de mulo, want ze kon goed leren. Als zestienjarige begint ze als kantoormeisje bij een grote Amsterdamse handelsfirma, acht jaar later trouwt ze. Hiermee luidt ze het einde in van haar werkende leven. De rest van haar leven zit ze thuis, en zorgt voor haar man en vijf dochters.

Jansen, de jongste van de vijf, weeft zichzelf ook in het verhaal. Ze beschrijft dat het pas bij het onderzoek naar dit boek goed tot haar doordrong dat haar moeder altijd binnen ‘de marges van de dienstbaarheid en ondergeschiktheid had geleefd - tot 1957 was dit zelfs in de wet vastgelegd.’ Waarom was het voor mijn moeder en bijna alle vrouwen onontkoombaar geweest om huisvrouw te worden en hun andere talenten te begraven?, vraagt ze zich af.

Het leven van een van haar oudere zussen, tweede op rij, geboren in 1950, zag er heel anders uit dan dat van hun moeder. Ze nam het heft in eigen handen, gaat ongetrouwd het huis uit, slikt de pil en hokt met haar vriendje, met wie ze de huishoudelijke taken min of meer verdeelt. Ze wil geen huisvrouw worden, gaat als jonge moeder Nederlands studeren aan de universiteit, wordt een actieve feministe tijdens de tweede feministische golf en gaat scheiden van haar man.

In geen enkele andere periode veranderde het leven van de vrouw - en daarmee van ons allemaal - zo veel als in de afgelopen eeuw. Jansen besloot deze grootse omwenteling, te beschrijven vanuit het perspectief van de vrouw.

Als je jouw boek leest denk je voortdurend: waarom is de geschiedenis van de huisvrouw, van de ondergeschiktheid van vrouwen, van de strijd die is gevoerd om onze positie te verbeteren, zo snel uit de collectieve herinnering weggezakt?

‘Ik denk dat er heel weinig over is geschreven omdat het gaat over vrouwen. Omdat het gaat over gewone mensen, omdat het gaat over het gewone leven. Dat belandt niet in de geschiedenisboeken, die staan vol heldenverhalen. In *Een kamer voor jezelf*, heeft Virginia Woolf in 1929 al beschreven dat vrouwen geen geschiedenis hebben. Dat er niks is opgeschreven over hun levens, dat ze altijd alleen maar door de blik van mannen zijn bekeken, als bijfiguren.’

Maar hoe kwam jij tot ontdekking dat de emancipatie van de afgelopen eeuw een heel

‘Mensen weten helemaal niet welke strijd er door vrouwen is gevoerd.’

interessant, bij tijden onthutsend, maar zeer veelzeggend verhaal is?

‘Dat ging geleidelijk. Een van de dingen die mij triggerde, was een krantenartikel over abortus-buddy's. Vrouwen die een abortuskliniek bezochten moesten begeleid worden. Ik dacht: hè? Ik was zestien toen ik daarvoor de straat opging. Veertig jaar geleden heb ik voor het zelfbeschikkingsrecht voor vrouwen gedemonstreerd. Wat is hier aan de hand?’

Dit zette je aan het denken?

‘Ik merkte dat veel veertigers, dertigers, mensen die

niet eens zoveel jonger zijn dan ik, helemaal niet meer weten welke strijd er door vrouwen is gevoerd. Ik dacht: dat is gevaarlijk, want dadelijk gaan we denken dat gelijke rechten een vanzelfsprekendheid zijn. Denk aan hoe het landelijke recht op abortus in de VS is afgeschaft omdat men niet de moeite had genomen het beter in de wet te verankeren.’

De activiste in jou ontwaakte?

‘Ja. Ik dacht: als we niet weten waar we vandaan komen, weten we ook niet wat we kunnen verliezen. Het ging broeden in mijn hoofd, hoe zou ik hierover kunnen schrijven? Mijn moeder is geboren in 1922, het jaar waarin vrouwen voor het eerst konden stemmen. Toen ik grofweg ging kijken naar hoe het allemaal voor mijn moeder moet zijn geweest, dacht ik: wat zij heeft meegemaakt, loopt parallel met hoe het leven voor heel veel vrouwen is geweest. In de jaren tachtig ben ik als tiener, als nakomertje, samen met haar geëmancipeerd. Ik heb het emancipatieproces van mijn moeder van heel nabij meegemaakt. Dat is een heel belangrijke herinnering voor mij.’

Je beschrijft naast het leven van je moeder, ook dat van je oudere zus. Waarom heb je gekozen voor deze vorm?

‘De reden dat ik ook over mijn zus schrijf, is dat je op die manier het verstrijken van de tijd kunt zien, en hoe de positie van vrouwen veranderde. Ik heb nog wel even geaarzeld: wil ik bekend staan als een schrijfster die altijd zo nodig over haar familie moet schrijven? Maar toen dacht ik: ja, maar dit is gewoon de beste vorm. Een familie is een fantastisch vehikel voor verhalen. We hebben allemaal familie, dus dan kun je je makkelijker inleven.’

Je zus en jij schelen vijftien jaar. Zij was de deur al uit, toen jij in de jaren zeventig een tiener was.

‘Precies. Daarom vond ik het zo interessant om haar perspectief ook te beschrijven. Voor mij was zij een

voorbeeld. Ze deed niet mee aan de vaste rolpatronen, zo wilde ik het ook wel.’

En jouw feministische zus stak ook jouw moeder aan?

‘O ja, zij bracht het feminisme bij ons thuis. Haar verhalen en de boeken die ze meenam, hebben grote invloed gehad op mijn moeder en mij. Bij het schrijven van dit boek ontdekte ik pas dat zij elk op een verschillende manier met de veranderingen omgingen. Mijn zus was een twintiger tijdens de tweede feministische golf. Zij ging alles gewoon anders doen zodra het kon. Mijn moeder was opgevoed om huisvrouw en moeder te worden. Zij was doordesemd van de normen van haar tijd, daar moest zij zich eerst van bevrijden voor ze anders naar zichzelf kon kijken. Dit is een vertragende factor bij veranderingen, hoe graag je ze ook wil, de tradities die je hebt meegekregen zitten diepgeworteld.’

Mensen, vrouwen, remmen zichzelf - onbewust - af in hun emancipatie?

‘Dat is misschien zoals het mentaal werkt, ja. Maar het gaat mij niet om ‘hun’ emancipatie. Het gaat niet om een individueel proces. Het gaat me erom hoe er maatschappelijk met de positie van vrouwen is omgegaan. Ik vond het schokkend te zien hoelang het steeds duurde voor vrouwen een normaal recht kregen. De kiesrechtstrijd duurde veertig jaar. En pas nu, honderd jaar na de eerste stembusgang van vrouwen, hebben we een regering met daarin evenveel vrouwen als mannen. Het parlement is nog niet zover.’

Een taaie strijd.

‘Absoluut. Toen vrouwen eenmaal mochten stemmen, duurde het nog drieëndertig jaar voor hun eerste rechten verbeterden - in 1957 de afschaffing van de handelingsonbekwaamheid. Over gelijk loon was er al een internationaal verdrag in 1951, toch duurde het nog tot 1975 totdat Nederland - onder grote druk van de Europese Commissie - de wet Gelijke Beloning

Suzanne Jansen (1964) studeerde ballet aan de Rotterdam dansacademie en daarna aan de Amsterdams heo. Ze werkte als correspondent in Moskou en was journalist voor verschillende media. In 2008 verscheen de bestseller *Het pauperparadijs*, waarin ze de geschiedenis van haar voorouders beschrijft in de gestichten van de Maatschappij van Weldadigheid in Veenhuizen. De gelijknamige theatervoorstelling is ook zeer succesvol. Jansen schreef *Onder de zwaartekracht* (2017), en *Wael het verhaal van een jongen uit Syrië* (2019). Eind september verscheen *De omwenteling of de eeuw van de vrouw*, over de positie van de vrouw van 1922 tot 2022 aan de hand van het levensverhaal van haar moeder en dat van haar oudere zus.

‘Als vrouwen hun levens anders inrichten, dat verandert vanzelf het leven van mannen.’

invoerde. En dat ging dan alleen nog om het stréven naar gelijk loon, geen verplichting. Maar in de praktijk is van gelijke salarissen nu nog steeds geen sprake.’

Wat beschouw jij als de grootste omwenteling in de eeuw van de vrouw?

‘Er is de afgelopen honderd jaar heel veel veranderd in de positie van vrouwen, maar het belangrijkste is misschien wel dat er nu een breed maatschappelijk bewustzijn lijkt te zijn dat het niet in orde is als vrouwen en mannen ongelijk worden behandeld. Dat is denk ik het meest fundamentele, dat er een mentale verandering heeft plaatsgevonden. Het kost ongelooflijk veel tijd, want we zijn er nog niet helemaal, we zijn nog altijd bezig.’

Wat zegt dat jou?

Dat we alert moeten zijn. Als het zo lang duurt voor er bepaalde rechten worden verworven, kunnen we er niet zeker van zijn dat ze stevig genoeg verankerd zijn. Daarom wilde ik dit verhaal uitzoeken en opschrijven. En ik wilde al die gewone vrouwen ook recht doen. Het verhaal van onze moeders en oma’s gaat ons allemaal aan.’

Mannen ook.

‘Precies. Als vrouwen hun levens anders inrichten, dat verandert vanzelf het leven van mannen.’

Wat trof je zoal aan in de bronnen over het huishouden?

‘Ik kwam een onderzoek tegen uit 1955 naar de vraag ‘Wat doet de huisvrouw met haar tijd?’ Daaruit bleek dat de gemiddelde huisvrouw 62 uur per week werkte. Vrouwen met kinderen jonger dan twee jaar waren niet meegeteld, die zouden het gemiddelde uit het lood trekken. En klussen waar ze meer dan een half uur achter elkaar mee bezig waren – spelen met kinderen, naaien, koken – werden niet als werk meegeteld. Als je er zo lang mee bezig was, moest het wel een liefhebberij zijn.’

Waar waren de huisvrouwen druk mee?

Het was lastig om exacte details te vinden over het huishoudelijk werk. Zoals voor hoofdstuk ‘Maandag Wasdag, waar ik ze wel hard nodig had. De bonte was laten inweken luisterde nauw. Wat zet je nou in de kook? Maar gelukkig had ik een fijne vraagbaak, een moeder van een vriendin, ze is in de tachtig en ze appt nog. Bij haar kon ik terecht met allerlei specifieke vragen over het dagelijkse leven. Het proces van de was doen, vergde zo veel tijd! En alles met de hand. Maandverband met de hand, luiers met de hand.’

Je schrijft alsof je als een soort Alice in Wonderland een compleet ander universum betreedt. Terwijl dit verleden in het oog van de gehele geschiedenis toch zo nabij is.

‘Het is in jaren inderdaad dichtbij. Maar ook weer veraf,

omdat er zoveel is veranderd in een eeuw tijd. En je herkent de wortels van allerlei hedendaagse discussies die worden gevoerd. Dat maakt het voor mij ook zo interessant. Net zoals in mijn eerdere boeken schrijf ik over het verleden om het heden beter te kunnen begrijpen.’

In een doos met spullen uit je ouderlijk huis vond je een boekje dat de pastoor je ouders had gegeven, voor hun huwelijk in 1948.

Ja, een heel dun boekje *Het huwelijksonderricht voor katholieke echtgenoten*.

Waar in worden de katholieke paren onderwezen?

Het gaat in essentie alleen maar over seks. Het is echt een ongelooflijk boekje. Volgens dit kerkelijke geschrift hadden echtelieden niet alleen de plicht om gemeenschap te hebben, maar ze wisten dat ze zondig waren als ze weigerden. Want als ze weigerden, stuurden ze hun man het pad op van de onkuisheid, of van de zelfbevlekking. Ik schrok toen ik het las omdat ik toen pas begreep waarom het tot 1991 had geduurd tot verkrachting binnen het huwelijk strafbaar werd. Wacht, ik lees even een passage voor: ‘Door hun ‘ja ik wil’, hebben man en vrouw aan elkaar het recht afgestaan op hun lichaam tot het verrichten van de huwelijksdaad. Terwijl in alle gezinsaanlegenheden

de man het hoofd is van de vrouw, hebben zij in geslachtelijk opzicht volkomen gelijke rechten. Dus als één van beiden om de natuurlijke geslachtsgemeenschap vraagt, moet de ander van harte daartoe meewerken. Vandaar het woord huwelijksplicht. Een weigering zonder ernstige reden kan grote zonde zijn en bovendien ernstige gevolgen voor de kuisheid en de onderlinge liefde meebrengen. De gevolgen zijn ook te vrezen wanneer een echtgenoot(-e) de huwelijksplicht niet weigert, maar de geslachtsdaad doorlopend slechts met duidelijk merkbare tegenzin toestaat.'

Wat dacht je toen je de naoorlogse kerkelijke seksuele moraal las?

'Ik voelde een siddering, omdat ik me realiseerde dat dit puur over vrouwen gaat. En dat de tekst is geschreven door celibataire mannen. Ze kunnen wel zeggen: beide echtlieden moeten instemmen met het hebben van gemeenschap, maar als een man niet wil, dan functioneert het lichamelijk bij hem gewoonweg niet. Dit geschrift heeft grote impact gehad op heel veel levens; 40 procent van de Nederlanders was destijds katholiek. En natuurlijk hield niet iedereen zich letterlijk aan de kerkelijke voorschriften, dat weet ik ook wel.'

'Mijn moeder had een hekel aan het huishouden, maar het was de taak die haar maatschappelijk was opgelegd.'

Hoe zat dat met je ouders?

'Mijn ouders gingen heel gelijkwaardig met elkaar om. En als ik naar hun exemplaar kijk, dan zie ik dat ze hun boekje niet of nauwelijks hebben opengeslagen. Maar de pastoor vertelde bruidsparen voor hun huwelijk ook mondeling over de huwelijksplicht, het speelde op de achtergrond een grote rol in de katholieke belevingswereld. Zelfs periodieke onthouding was niet toegestaan zonder dispensatie van de pastoor. En die kreeg je zelden.'

Je hebt de tekst van dit katholieke huwelijksvoorschrift niet letterlijk opgenomen in je boek?

'Ik gebruik bronnen alleen wanneer ze iets zeggen over het grotere geheel waar ik mee bezig ben. Ik heb de essentie genoemd, dat hoeft niet letterlijk. Ik had ook ruimte nodig voor het schokkend grote medicijngebruik van vrouwen tegen 'vage' klachten, de 'huisvrouwenvermoeidheid'. Deze nekten ook mijn moeder en daarom moest ze in 1962 naar een rusthuis voor overspannen huisvrouwen. Waar ze overigens geen enkele behandeling kreeg.'

Hoe zou jij je jouw moeder typeren?

'Als ik haar moet omschrijven, dan zeg ik: het was een heel sprankelende vrouw. Die gretig wilde leren. Die heel nieuwsgierig was, en niet bang was voor nieuwe dingen. Mijn moeder had een hekel aan het huishouden, maar het was de taak die haar maatschappelijk gezien was opgelegd. Ze heeft echt haar uiterste best gedaan om het goed te doen, maar ze werd er doodongelukkig van. Ik ben blij dat ze uiteindelijk, tegelijk met mij, het vwo heeft gedaan. Veertig jaar nadat ze van de mulo kwam. Dat vond ze geweldig.'

Met de kennis van het verleden, bezie je ook je eigen familiegeschiedenis met andere ogen. Je beschrijft dat de verlovingsfoto van je ouders je ineens meer vertelde dan je altijd had gezien.

'Ja, ik wist dat mijn moeder op kantoor had gewerkt, en hoe fijn ze dat had gevonden. Maar toen ik alles op een rijtje zette, zag ik ineens dat ze maar 8,5 jaar heeft gewerkt. Echt heel kort.'

Dat verbaasde je?

'O ja, juist omdat ze me daar zo vaak over vertelde, altijd met glans in haar ogen. Ze werkte heel graag, ze had ook veel te bieden. Het was een intelligente vrouw, ze had makkelijk naar de universiteit gekund. Maar dat was binnen haar milieu überhaupt geen vraag, en al helemaal niet voor een meisje. En toen bekeek ik nog eens die verlovingsfoto en bedacht: ja, dit is wel een prachtig plaatje, maar haar verlovingsfoto luidde wel het begin in van het einde van haar maatschappelijk leven. Mijn moeder vond het vreselijk dat ze na haar trouwen haar werk kwijtraakte. En ook onterecht, maar ze legde zich erbij neer. Zo was het nu eenmaal.'

AANBIEDING

JAARABONNEMENT OPZIJ

BOEK CADEAU

Saskia Noort - *Hoe nu verder?*

Over het boek

Over liefde, feminisme, single-zijn en andere ontboezemingen

Zeventien jaar lang schreef Saskia Noort columns over liefde, moederschap, daten en seks - maar ook over het kronkelige pad van het single-leven, ouder worden en seksisme. In haar columns neemt ze bored couples en single mannen van middelbare leeftijd op de hak en schrijft ze onder andere over feminisme en daten na het #MeToo-tijdperk. En natuurlijk spaart ze zichzelf ook niet.

'Intelligent, scherp, gevat, open en eerlijk over onderwerpen die vaak in de taboesfeer zitten. Wat een dijk van een schrijfster. Genoten van elke column. Zowel tranen gelaten als regelmatig enorm hard gelachen.'

voor maar
€47,50

GA NAAR OPZIJ.NL

Deze aanbieding is geldig zolang de voorraad strekt. Het abonnement is tot wederopzegging en wordt na de actieperiode (6 nummers) verlengd met een jaar. Er geldt een opzegtermijn van drie maanden. Betalingsvoorwaarden en overige informatie zijn opgenomen in het colofon.